

Adam Poszewiecki

Problematyka prawnej ochrony munduru na tle rozwiązań ustawy z 12 grudnia 1978 r. o mundurach i odznakach

Studia Prawnoustrojowe nr 22, 45-55

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Adam Poszewiecki

Katedra Teorii Bezpieczeństwa

Wydział Prawa i Administracji UWM

Problematyka prawnej ochrony munduru na tle rozwiązań ustawy z 12 grudnia 1978 r. o mundurach i odznakach

Mundur jako charakterystyczny, regulowany przepisami ubiór członków jakiejś organizacji, grupy lub formacji militarnej na stałe wpisał się w obraz współczesnego społeczeństwa. W Polsce jednolity ubiór formacji zbrojnych pojawił się w okresie przedrozbiorowym, na dobre zaś zaczął funkcjonować w okresie wojen napoleońskich. Już z samego założenia mundur miał reprezentować przynależność noszącej go osoby do określonej formacji, pierwotnie głównie o charakterze wojskowym. Funkcję dystynktywną mundurów dostrzegło prawo międzynarodowe, przyznając ochronę wynikającą z prawa wojennego tylko osobom umundurowanym¹. Mundur poza funkcjami użytkowymi miał także pokazywać prestiż, przywiązanie do państwowych tradycji i wartości, a także *esprit de corps*. Mundury noszone były jednak nie tylko przez formacje wojskowe, lecz też formacje o charakterze policyjnym, administrację, organizacje paramilitarne, młodzieżowe czy polityczne. Z czasem umundurowanie zostało wykorzystane w prowadzeniu działalności gospodarczej.

Badaniem dziejów munduru zajmuje się nauka pomocnicza historii, jaką jest mundurologia². Przedmiotem badania mundurologii pozostaje przede wszystkim historia munduru wojskowego, zaś mundurologia cywilna, w tym służb porządku publicznego, pozostaje nieco na uboczu³.

Problematyka prawna związana z mundurami i ich ochroną w ostatnich latach zdaje się przeżywać renesans. Przyczyn tego stanu rzeczy jest wiele.

¹ Zob. art. 37, 39 i 44 Protokołów Dodatkowych do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r., dotyczących ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I) oraz ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II), sporządzonych w Genewie dnia 8 czerwca 1977 r., (Dz.U. z dnia 20 maja 1992 r., nr 41, poz. 175).

² M. Różyński, *Mundurologia jako nauka pomocnicza historii wojskowości w badaniu dziejów 1. Samodzielnej Brygady Spadochronowej*, [online] <<http://zhw.amu.edu.pl/pdf/on15.pdf>>, dostęp: 24.11.2010 r.

³ L.S. Pręćkowski, *Ludzie lasu i ich mundur*, Elbląg 2008, s. 9 i nast.

W chwili obecnej w Rzeczypospolitej Polskiej funkcjonuje przeszło dwadzieścia rodzajów służb, które z mocy ustawy uprawnione są do korzystania z umundurowania⁴. Od początku lat 90. ubiegłego stulecia dynamicznie rozwijają się organizacje harcerskie i skautowskie, grupy paramilitarne oraz grupy i stowarzyszenia odtwórstwa historycznego⁵. Mundur wykorzystują też przedsiębiorcy, przede wszystkim agencje ochrony osób i mienia, pocztowcy, personel linii lotniczych oraz kolejowych. Bardzo prężnie działa rynek kolekcjonerski, na terenie całego kraju funkcjonuje kilkanaście giełd mundurowych, wydawanych jest kilka tytułów prasowych poświęconych tym zagadnieniom.

Burzliwa historia naszego kraju uczyniła z munduru (zwłaszcza wojskowego) symbol niezwykle ważny. Jak słusznie zauważa Mikołaj Kłorek, mundur stał się symbolem suwerenności państwa polskiego. W społeczeństwie polskim, zwłaszcza w okresie dwudziestolecia międzywojennego, traktowany był z niezwykłym szacunkiem, na równi z godłem, barwami państwowymi i hymnem⁶. Dziś co prawda ustawodawca nie wymienia munduru jako dobra chronionego konstytucyjnie, nie oznacza to jednak, że problematyka „mundurowa” pozostaje na marginesie jego zainteresowań.

Podstawowym aktem prawnym regulującym przedmiotowe zagadnienie jest ustawa z 21 grudnia 1978 r. o odznakach i mundurach⁷. Zawiera ona definicję legalną munduru, stwierdzając w art. 10, że jest to ubiór lub jego części służące oznaczeniu przynależności do określonej jednostki organizacyjnej lub wykonywania określonych funkcji albo służby. Mundur jest więc ubiorem specjalnym, z którego noszeniem wiążą się pewne przywileje i obowiązki. Zadaniem munduru jest po pierwsze – ułatwienie identyfikacji noszących je osób, po drugie – wzbudzenie przekonania, że osoba używająca określonego munduru posiada określone ustawowo prawa i obowiązki. Ma to

⁴ W chwili obecnej do używania munduru na podstawie ustawy uprawnione są: Wojsko Polskie, Żandarmeria Wojskowa, Służba Wywiadu Wojskowego, Służba Kontrwywiadu Wojskowego, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencja Wywiadu, Straż Graniczna, Służba Więzienna, Biuro Ochrony Rządu, Straż Ochrony Kolei, Straże Gminne, Straż Marszałkowska, Wewnętrzne Służby Ochrony, Służba Celna, Kontrola Skarbowa, Obrona Cywilna, pracownicy Zakładów Poprawczych i Schronisk dla Nieletnich, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Państwowa Straż Pożarna, Państwowa Straż Rybacka, Straż Leśna, Służba Parków Krajobrazowych, Służba Parków Narodowych, Państwowa Straż Łowiecka, Inspekcja Transportu Drogowego, Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa, Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, pracownicy Urzędów Morskich, Urzędów Żeglugi Śródlądowej, Regionalnych Zarządów Gospodarki Wodnej.

⁵ A. Poszewiecki, *Rekonstrukcja Historyczna?*, „Do Broni!” 2004, nr 1; P. Rozdźestwieński, S. Cisowski, *Popularna rekonstrukcja historyczna skuteczną formą edukacji*, „Wojsko w Społeczeństwie” 2006, nr 1, s. 47 i nast.; M. Bogacki, *Czy historia może być atrakcyjna? Czyli o przeszłości i jej „żywych” przejawach w początku XXI wieku*, „Zeszyty Dziedzictwa Kulturowego”, pod red. K. Łopateckiego i W. Walczaka, Białystok 2007, s. 201-221.

⁶ M. Kłorek, *W wojskowym drelichu i półbucikach czyli przyczynek do symboliki i umundurowania OPKdOK i OPWK w latach 1928–1939*, „Biuletyn Fundacji Generał Elżbiety Zawackiej” 2009, nr 2, s. 23 i nast.

⁷ Dz.U. z 30 grudnia 1978 r., nr 31, poz. 130.

niepoślednią rolę zwłaszcza w przypadku służb, których celem jest utrzymanie bezpieczeństwa i porządku publicznego. Oprócz funkcji typowo praktycznej, mundur – jak już wspomniano – pełni także funkcję reprezentacyjną. Służy przekazywaniu i podtrzymywaniu zarówno tradycji służby, jak i tradycji patriotycznych.

Zgodnie z art. 11 ustawy z 1978 r. Rada Ministrów w drodze rozporządzenia określa osoby uprawnione do noszenia mundurów oraz ich wzór i kolor. Niestety, zauważyć należy, iż przepis ten w chwili obecnej pozostaje przepisem martwym. Mundury oraz służby upoważnione do ich noszenia są bowiem określane przepisami rangi ustawowej. Kolor i wzór mundurów regulują z kolei rozporządzenia wykonawcze odpowiednich ministrów. Z praktyką tą koreluje zresztą brzmienie art. 12 omawianej ustawy, zgodnie z którym mundury ustanawiane na podstawie ustawy powinny różnić się w sposób widoczny od pozostających pod szczególną ochroną mundurów Wojska Polskiego, Policji i Straży Granicznej. Mając to na uwadze, stwierdzić należy, iż w chwili obecnej przepis art. 11 ustawy o mundurach i odznakach stanowi *superfluum* ustawowe.

Ustawa o mundurach i odznakach w sposób szczególny wyróżnia dwie kategorie mundurów. Zgodnie z przepisem art. 12 pod szczególną ochroną pozostają – jak zasygnalizowano wcześniej – mundury Wojska Polskiego, będące symbolem tradycji wolnościowych i postaw patriotycznych Narodu Polskiego oraz mundury Policji, Straży Granicznej, będące symbolem poszanowania prawa oraz ładu i porządku publicznego. Wyróżnienie tych mundurów i przyznanie im szczególnej ochrony uznać należy ze wszech miar za słuszne. Mundur Wojska Polskiego jest bowiem nośnikiem wartości i tradycji patriotycznych, które powinny pozostawać pod szczególną ochroną państwa. Uregulowanie to można uznać za realizację zapisanego w art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej obowiązku strzeżenia dziedzictwa narodowego. Polski mundur wojskowy, poza oczywistą funkcją dystynktywną, jest jednym z najlepiej rozpoznawanych społecznie symboli ciągłości państwowości polskiej oraz starań Narodu Polskiego o istnienie polskiej państwowości. Podobnie za zasadne uznać należy wyróżnienie mundurów Policji oraz Straży Granicznej. Zauważyć przy tym trzeba, że ustawodawca, stwierdzając, że mundury tychże służb są symbolem poszanowania prawa oraz ładu i porządku publicznego, pominął niestety piękną kartę tradycji i zasług w budowaniu polskiej państwowości, jaką zapisali funkcjonariusze służb porządku publicznego. W ocenie autora także w odniesieniu do mundurów służb powinno znaleźć się choćby zdawkowe odniesienie do ich tradycji.

Na marginesie tych uwag zauważyć należy, że ustawodawca pominął w tym przepisie inne niezwykle zasłużone formacje mundurowe, takie jak chociażby Służba Więzienna i Służba Celna, których umundurowanie, a co za tym idzie tradycja również powinny pozostawać pod szczególną ochroną pań-

stwa. Przez „szczególną ochronę” rozumieć należy wynikający z brzmienia ust. 1 art. 12 ww. ustawy nakaz ustanawiania mundurów dla pozostałych formacji w taki sposób, by różniły się one w sposób widoczny od mundurów wojskowych oraz policyjnych, a także mundurów Straży Granicznej. Ze struktury cytowanego przepisu, konkretnie z ust. 2, wynika, iż owa „szczególna ochrona” polegać ma także na tym, iż Minister Obrony Narodowej w odniesieniu do munduru wojskowego, a minister właściwy do spraw wewnętrznych w odniesieniu do munduru policyjnego i Straży Granicznej mogą wprowadzić, w drodze rozporządzeń, zakaz używania munduru lub jego części, chociażby nawet zostały one pozbawione oznak określonych w przepisach o ustanowieniu munduru, uwzględniając obowiązujące wzory umundurowania wyjściowego i polowego stosowanego w Siłach Zbrojnych, Policji i Straży Granicznej.

Na podstawie upoważnienia ustawowego wskazanego w tymże przepisie wydane zostały dwa rozporządzenia wykonawcze – rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 13 maja 2004 r. w sprawie zakazu używania munduru policyjnego lub jego części⁸ oraz rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z 19 października 2005 r. w sprawie zakazu używania munduru wojskowego lub jego części⁹. Regulacje zawarte w tychże rozporządzeniach określają, z jakich elementów składają się ww. mundury oraz wprowadzają zakaz ich używania nawet w przypadku pozbawienia ich oznak odpowiednio policyjnych i wojskowych. Godzien uwagi jest wyjątek od tej zasady, przewidziany przez § 3 ust. 2 rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z 19 października 2005 r., zgodnie z którym zakaz używania munduru wojskowego i jego części nie dotyczy używania munduru lub jego części pozbawionych oznak wojskowych określonych przepisami wskazanymi w rozporządzeniu przez młodzież, instruktorów i specjalistów zrzeszonych w stowarzyszeniach lub organizacjach społecznych, które zawarły porozumienia o współpracy z Ministrem Obrony Narodowej, a ich statuty przewidują prowadzenie działalności na rzecz obronności państwa, oraz młodzież szkolną i akademicką realizującą przedsięwzięcia w ramach przysposobienia obronnego, obozów specjalistycznych i podczas uroczystości o charakterze patriotycznym.

Niestety, deklarowana w ustawie „szczególna ochrona” pozostaje w praktyce iluzoryczną. Jak słusznie zauważa Wojciech Kotowski, w praktyce do mundurów policyjnych upodabniają się pracownicy służb ochroniarskich, jak również funkcjonariusze straży gminnych¹⁰.

Zgodnie z ust. 3 art. 12 ustawy o mundurach i odznakach, organem uprawnionym do kontrolowania uprawnień do używania odznak i mundurów

⁸ Dz.U. z 8 czerwca 2004 r., nr 130, poz. 1398 z późn. zm.

⁹ Dz.U. z 31 października 2005 r., nr 216, poz. 1827 z późn. zm.

¹⁰ W. Kotowski, *Komentarz praktyczny do art. 21 ustawy z dnia 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia*, LexEl 2003.

wojskowych jest Żandarmeria Wojskowa. Przepis nie określa, jakie organa są upoważnione do kontrolowania uprawnień do używania odznak i mundurów niebędących wojskowymi. Domniemywać należy, że organami tymi będą więc odpowiednio Policja i Straż Graniczna, a także inne podmioty uprawnione ustawowo do prowadzenia postępowania w sprawach o wykroczenia.

Ustawodawca określił też sposób korzystania z mundurów państw obcych. Mając na uwadze fakt, iż Polska od 1999 r. jest członkiem Paktu Północnoatlantyckiego, zaś od 2010 r. stacjonują na jej terenie wojska Stanów Zjednoczonych, zagadnienie to pozostaje niezwykle aktualne. Jak wskazuje treść art. 13 omawianej ustawy, używanie munduru zagranicznego wymaga zezwolenia terenowego organu administracji państwowej stopnia wojewódzkiego. Od tego obowiązku ustawa przewiduje jednak istotne wyjątki. Obowiązek uzyskania zezwolenia nie dotyczy bowiem członków personelu dyplomatycznego obcych przedstawicielstw dyplomatycznych oraz urzędników konsularnych obcych urzędów konsularnych, członków personelu administracyjnego i technicznego obcych przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych z zastrzeżeniem zasady wzajemności oraz innych osób, które mogą używać w Polsce munduru na mocy umów albo zwyczajów międzynarodowych.

Rzeczpospolita Polska zawarła szereg umów międzynarodowych, w których przewidziane zostało uprawnienie do korzystania z mundurów służbowych przez żołnierzy sił zbrojnych innych państw oraz przez służby bezpieczeństwa i porządku publicznego. Najważniejszą z punktu widzenia historycznej doniosłości jest z pewnością umowa między państwami-stronami Traktatu Północnoatlantyckiego dotycząca statusu ich sił zbrojnych, sporządzona w Londynie 19 czerwca 1951 r.¹¹ Jak wskazuje artykuł V tejże umowy, członkowie sił zbrojnych powinni zazwyczaj nosić mundury, zaś podczas przekraczania granicy regularne oddziały lub formacje sił zbrojnych powinny być umundurowane.

Kwestię umundurowania żołnierzy Stanów Zjednoczonych stacjonujących na terenie Rzeczypospolitej Polskiej reguluje treść umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki o statusie sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych Ameryki na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, podpisana w Warszawie 11 grudnia 2009 r.¹² Umowa ta w art. 6 przewiduje, że podczas pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w trakcie wykonywania obowiązków służbowych członkowie sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych powinni co do zasady nosić umundurowanie.

Drugą grupę umów międzynarodowych, regulujących omawianą problematykę, stanowią umowy dotyczące zagadnień współpracy pomiędzy organami bezpieczeństwa i porządku publicznego. Są wśród nich umowy dotyczące

¹¹ Dz.U. z dnia 29 marca 2000 r., nr 21, poz. 257.

¹² Dz.U. z dnia 22 kwietnia 2010 r., nr 66, poz. 422.

współpracy w zwalczaniu przestępczości i utrzymaniu porządku publicznego na terenach przygranicznych. Umowy takie zostały zawarte pomiędzy Polską a Niemcami¹³, Litwą¹⁴, Czechami¹⁵ i Słowacją¹⁶. Postanowienia tychże umów przewidują możliwość korzystania z umundurowania przez funkcjonariuszy służb porządku publicznego państw obcych na terenach przygranicznych¹⁷. Nadto wskazują, że w przypadku podjęcia pościgu, który jest kontynuowany na terenie Polski, funkcjonariusze państw obcych muszą być umundurowani¹⁸. Uprawnienie do korzystania z munduru zagranicznego przewiduje także szereg zawartych przez Polskę umów międzynarodowych dotyczących współpracy i wzajemnej pomocy w dziedzinie zapobiegania katastrofom, klęskom żywiołowym i innym poważnym wypadkom oraz usuwania ich następstw¹⁹.

Zamykając problematykę munduru w ustawie z 1978 r. art. 14 stwierdza, że przepisy ustawy nie naruszają przepisów o godle i barwach Rzeczypospolitej Polskiej, o znakach Sił Zbrojnych oraz przepisów szczególnych o odznakach i mundurach.

Wypada pokusić się o kilka uwag odnośnie do obecnie obowiązującej regulacji dotyczącej munduru. Po pierwsze, zdecydowanie rzuca się w oczy

¹³ Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Federalnej Niemiec o współpracy policji i straży granicznych na terenach przygranicznych, podpisana w Berlinie 18 lutego 2002 r. (Dz.U. z 9 listopada 2005 r., nr 223, poz. 1915) – dalej: umowa polsko-niemiecka.

¹⁴ Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o współpracy w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej i innych przestępstw oraz współdziałaniu na terenach przygranicznych, podpisana w Wilnie 14 marca 2006 r. (Dz.U. z 26 września 2007 r., nr 177, poz. 1244) – dalej: umowa polsko-litewska.

¹⁵ Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Czeską o współpracy w zwalczaniu przestępczości, ochronie porządku publicznego oraz o współpracy na terenach przygranicznych, podpisana w Warszawie dnia 21 czerwca 2006 r. (Dz.U. z dnia 26 września 2007 r., nr 177, poz. 1246) – dalej: umowa polsko-czeska.

¹⁶ Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Słowacką o współpracy w zwalczaniu przestępczości oraz o współdziałaniu na terenach przygranicznych, podpisana w Warszawie 23 marca 2004 r. (Dz.U. z 15 maja 2007 r., nr 85, poz. 568) – dalej: umowa polsko-słowacka.

¹⁷ Patrz: art. 18 ust. 3 pkt 1 umowy polsko-niemieckiej, art. 20 ust. 2 umowy polsko-litewskiej, art. 14 ust. 2A umowy polsko-czeskiej, art. 13 ust. 2 umowy polsko-słowackiej.

¹⁸ Patrz: art. 11 ust. 5 pkt 1c umowy polsko-litewskiej, art. 11 ust. 3C umowy polsko-czeskiej.

¹⁹ Są to następujące umowy: umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy o współpracy i wzajemnej pomocy w dziedzinie zapobiegania katastrofom, klęskom żywiołowym i innym nadzwyczajnym wydarzeniom oraz usuwania ich następstw podpisana 19 lipca 2002 r. (Dz.U. z dnia 26 lipca 2004 r., nr 166, poz. 1737); umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Węgierską o współpracy i wzajemnej pomocy w dziedzinie zapobiegania katastrofom, klęskom żywiołowym i innym poważnym wypadkom oraz usuwania ich następstw, z 6 kwietnia 2000 r. (Dz.U. z dnia 10 marca 2004 r., nr 38, poz. 347); umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o współpracy i wzajemnej pomocy w przypadku katastrof, klęsk żywiołowych i innych poważnych wypadków z 4 kwietnia 2000 r. (Dz.U. z 10 marca 2004 r., nr 38 poz. 341); umowa między Rzeczpospolitą Polską oraz Republiką Czeską o współpracy i wzajemnej pomocy w przypadku katastrof, klęsk żywiołowych i innych nadzwyczajnych wydarzeń z 8 czerwca 2000 r. (Dz.U. z 8 marca 2004 r., nr 36, poz. 325).

lakoniczność regulacji ustawowej. Nie jest to wadą samo przez się – w istocie w doktrynie prawa niejednokrotnie podkreślano, że tekst aktu normatywnego powinien być maksymalnie skondensowany. Jednakże nie może dochodzić do sytuacji, w której akt prawny mający stanowić podstawę kompleksowego uregulowania określonej problematyki w istocie reguluje jedynie jej wycinek. Tak jest w przypadku ustawy o odznakach i mundurach. Ustawa poza swoim zakresem pozostawia bowiem istotną grupę stosunków społecznych. W najmniejszym stopniu nie określa chociażby zagadnień związanych z używaniem munduru przez przedsiębiorców, pracowników, organizacje młodzieżowe, grupy paramilitarne i tym podobne. Szczątkowe są regulacje pozostałych ustaw odnoszących się do wskazanego problemu. Ustawa z dnia 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia²⁰ w art. 21 stwierdza jedynie, że ubiory pracowników ochrony zatrudnianych przez przedsiębiorcę powinny posiadać oznaczenia różniące je w sposób widoczny od mundurów pozostających pod szczególną ochroną lub których wzory zostały wprowadzone na podstawie odrębnych przepisów. Jak zresztą słusznie zauważa W. Kotowski: „w praktyce wielokrotnie jest odwrotnie, niż nakazuje dyspozycja tegoż przepisu. Pracownicy ochrony starają się upodobnić szczególnie do policjantów. Dominuje zatem kolor czarny przypominający służbę patrolowo-interwencyjną Policji oraz niebieski kojarzący się z oddziałami prewencji Policji. Z kolei dodatki do umundurowania w postaci kamizelek odblaskowych w kolorze zielonym przypominają od strony wizualnej sekcję pogotowia wypadkowego wydziału ruchu drogowego. Są to oczywiście złe nawyki, które z pełną konsekwencją powinny być eliminowane”²¹. Ustawowo uregulowano również kwestię mundurów górniczych²².

Ustawę o odznakach i mundurach z 1978 r. cechują nadto przepisy bez normatywnego znaczenia oraz brak wewnętrznej spójności przyjętych rozwiązań. Zauważyć też trzeba, że ustawa wielokrotnie rozmija się z praktyką, a jej rozwiązania nie pozostają częstokroć w zgodzie z przepisami innych ustaw. Wskazać należy np. pewną niekompatybilność z przepisami art. 61 § 2 kodeksu wykroczeń. Ustawa o odznakach i mundurach nie wskazuje bowiem, jaki podmiot upoważniony jest do wydania zakazu używania określonych mundurów oraz w jakich sytuacjach zakaz taki mógłby być wydany. Domniemywać bowiem należy, że zakaz, o którym mowa w art. 12 omawianej ustawy, objęty jest dyspozycją art. 61 § 1 kodeksu wykroczeń. Jednakże zakaz ten nie wypełnia wszystkich możliwych stanów faktycznych. W tym miejscu trzeba zaznaczyć, że problematyka karnoprawnej ochrony munduru zasługuje na poświęcenie jej odrębnej uwagi.

²⁰ Tekst jedn.: Dz.U. z 4 sierpnia 2005 r., nr 145, poz. 1221.

²¹ W. Kotowski, op. cit.

²² Ustawa z 14 lutego 2003 r. o stopniach górniczych, honorowych szpadach górniczych i mundurach górniczych (Dz.U. z 28 marca 2003 r., nr 52, poz. 449).

Przy tak licznych niedoskonałościach obecnie obowiązującego uregulowania prawnego kwestii mundurów postulować należy zmianę przepisów, mającą na celu ujednolicenie rozwiązań ustawowych. Moim zdaniem doskonałym wzorcem dla przyszłej ustawy mogą być przepisy dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 2 października 1935 r. o odznakach i mundurach²³ oraz rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 listopada 1935 r. wydanego w porozumieniu z ministrami: Spraw Zagranicznych, Spraw Wojskowych oraz Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o wykonaniu dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 2 października 1935 r. o odznakach i mundurach²⁴.

Zgodnie z przepisami dekretu z 1935 r., ustanawianie i używanie mundurów wymagało pozwolenia władzy. Pozwolenie mogło być wydane tylko organizacji prawnie istniejącej, mogło określać warunki ustanowienia i używania odznaki lub munduru, a także być cofnięte w przypadku uznania, że wymaga tego bezpieczeństwo, spokój lub porządek publiczny. Przez „władzę” zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych rozumiano: wojewodę (Komisarz Rządu na m.st. Warszawę) – dla organizacji, których działalność nie przekraczała granic jednego województwa (m.st. Warszawy) oraz Ministra Spraw Wewnętrznych – organizacjom, których działalność obejmuje większy obszar. Pozwolenia na ustanowienie mundurów wydawano dla organizacji, których działalność nie wykraczała poza granice jednego województwa, w porozumieniu z dowódcą okręgu korpusu właściwym dla siedziby organizacji, zaś w przypadku organizacji ogólnokrajowej – w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych.

Przepisy cytowanego rozporządzenia określały warunki formalne wniosku o pozwolenie na ustanowienie munduru. Zgodnie z brzmieniem § 3 rozporządzenia, organizacja ubiegająca się o pozwolenie na ustanowienie munduru obowiązana była podać władzy właściwej do jego wydania powody i cel zamierzonego ustanowienia odznaki lub munduru, nadto zobowiązana była do określenia kategorii osób uprawnionych do używania munduru oraz warunki ich otrzymywania. Organizacja winna także określić dokładny wzór projektowanego munduru, tj. przedstawić go na rysunku we właściwych barwach, z podaniem wymiarów, kroju itp. w trzech egzemplarzach.

Przepisy określiły także sytuacje, w których pozwolenie na ustanowienie munduru nie mogło być wydane, mianowicie: nie można było wydać pozwolenia dla mundurów mających na celu wyróżnienie za zasługi, mundurów barwą i krojem odpowiadających umundurowaniu Wojska Polskiego i Marynarki Wojennej lub mogących wprowadzić w błąd ze względu na swe podobieństwo do takiego umundurowania oraz odznak stanowiących zasadnicze

²³ Dz.U. z 3 października 1935 r., nr 72, poz. 455.

²⁴ Dz.U. z 28 listopada 1935 r., nr 86, poz. 534.

cechy tegoż umundurowania, mundurów kształtu, koloru i kroju odznak albo strojów służących osobom duchownym i członkom zakonów należącym do kościołów i związków religijnych, uznanych przez Państwo lub służących tym kościołom i związkom do wykonywania obrzędów religijnych. Pozwolenie na ustanowienie munduru uprawniało do jego używania w zakresie w nim określonym.

Dekret Prezydenta RP o odznakach i mundurach określał, dla użytkowania jakich kategorii mundurów uzyskanie pozwolenia nie było konieczne. Do kategorii tej należały mundury ustanawiane przez prywatne zakłady gospodarcze i ich pracowników w celach związanych z ich działalnością, mundury używane w gospodarstwie domowym, mundury wykorzystywane w doraźnych przedsięwzięciach rozrywkowych. Dodatkowo, rozporządzenie pozwalało Ministrowi Spraw Wewnętrznych na zwolnienie innych organizacji od obowiązku uzyskania pozwolenia w drodze rozporządzenia. Na podstawie tego upoważnienia zezwolono na korzystanie z mundurów bez obowiązku uzyskania zezwolenia organizacjom sportowym, jednakże tylko w celach związanych bezpośrednio i wyłącznie z uprawianiem określonych sportów.

Jasno określono także przesłanki wydania zakazu używania określonego rodzaju munduru. Zgodnie z art. 4 dekretu, organem właściwym dla tego celu był Minister Spraw Wewnętrznych. Zakaz mógł być wydany, nawet jeśli na używanie munduru nie było konieczne uzyskanie pozwolenia. Przesłankami wydania takiego zakazu były względy bezpieczeństwa, spokoju lub porządku publicznego.

Dekret osobom do tego nieuprawnionym zakazywał używać odznak i mundurów ustalonych dla określonej kategorii osób lub określonej instytucji w drodze przepisu, zarządzenia władzy państwowej lub samorządowej albo pozwolenia władzy. Zakazane było także wytwarzanie, rozpowszechnianie i używanie mundurów, co do których wydany został zakaz, oraz mundurów organizacji zawieszonych, rozwiązanych lub prawnie nieistniejących. Decyzja o cofnięciu pozwolenia oraz o wydaniu zakazu używania munduru ogłaszana była w „Monitorze Polskim”.

Nawet dość pobieżna lektura przepisów przedwojennych pozwala stwierdzić, że ustawodawca stworzył wówczas niezwykle udany akt prawny. Regulacja problematyki mundurowej w prawie międzywojnia może być uznana za modelową. Można z pewnością zastanowić się, czy w miejsce kolejnych nowelizacji ustawy z 1978 r. nie pokusić się o transponowanie do obecnego porządku prawnego rozwiązań dobrze sprawdzonych. Rozwiązania te, przyjęte przeszło 75 lat temu, o wiele lepiej pasują do współczesnej nam rzeczywistości, nie pozostając w kolizji z przepisami innych ustaw, w szczególności uzupełniałyby dyspozycję art. 61 kodeksu wykroczeń.

Mając powyższe na uwadze, postulować należy zmianę niedoskonałej ustawy z 1978 r. Obecny stan prawny jest bowiem niejasny zarówno dla

przedstawicieli Wojska Polskiego oraz tzw. służb mundurowych, jak również i innych podmiotów, które w swej działalności wykorzystują uniformy. Przepisy ustawy z 1978 r. nie zapewniają, pomimo intencji ustawodawcy, należytej ochrony mundurów państwowym. Niestety, częste są przypadki, w których mundury lub ich elementy wykorzystywane są – łagodnie mówiąc – przez osoby do tego niegodne. Z drugiej strony ustawodawca powinien umożliwić swobodne działanie organizacjom, w których mundur będzie sposobem do propagowania wartości patriotycznych, proobronnych czy też bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Wspomnieć też należy, że nawet najlepiej opracowane przepisy nie przywrócą należytej rangi i znaczenia mundurów źle zaprojektowanym, niewygodnym i nieestetycznym. Mundur dla tysięcy osób jest w istocie codziennym narzędziem pracy, musi być więc zaprojektowany tak, by był odpowiednio funkcjonalny. Nie można przy tym zapominać, że odpowiednio zaprojektowany mundur podnosi morale poszczególnego użytkownika, jak też wpływa na polepszenie opinii o całej używającej go służbie. Jak wskazują chociażby doświadczenia Bostonu i Nowego Jorku, każdy dolar zainwestowany w odpowiednie umundurowanie i wyposażenie funkcjonariuszy zwróci się poprzez zwiększenie poziomu bezpieczeństwa²⁵. Najlepszym przykładem ilustrującym powyższe stwierdzenie jest policja Agencji Transportu Zatoki Massachusetts²⁶. W momencie obejmowania tego departamentu przez Williama Brattona bostońskie metro było jednym z najniebezpieczniejszych miejsc w całym mieście, policja metra była niedofinansowana, zaś jej funkcjonariusze mieli niezwykle niskie morale. Jedną z pierwszych decyzji nowego szefa była wymiana umundurowania i poprawa wizerunku służby. W krótkim czasie od reformy mundurowej, na skutek poprawy morale funkcjonariuszy, przestępczość w bostońskim metrze została drastycznie ograniczona²⁷.

Przywrócenie mundurów należytej im rangi nie jest w związku z tym kwestią jedynie symboliczną. Ma ona, jak dowiedziono, znaczny wpływ na poprawę warunków życia obywateli w demokratycznym państwie prawa. Nadto zapewnia organom państwowym należyty im szacunek. Ma to szczególnie duże znaczenie zwłaszcza obecnie, podczas procesu wymiany umundurowania w Policji oraz przygotowywania reformy mundurowej Wojska Polskiego oraz Straży Granicznej.

²⁵ W. Bratton, *Przełom. Jak szef Policji Nowojorskiej powstrzymał epidemię przestępstw*, Poznań 2004, s. 173.

²⁶ Massachusetts Bay Transportation Authority.

²⁷ W. Bratton, op. cit., s. 175 i nast.

Summary

Legal protection of uniform in 1978 Uniforms and awards act

Key words: uniform, law, police, army, state services, NATO.

The uniform as a characteristic wear, regulated by laws, used by state services, civil groups or military formation has become a part of modern society. The problem of usage of uniforms is regulated by 1978 Awards and Uniforms Act. The Author analyzes regulations of that act and compares it to other regulations of Polish law in that matter. The Author suggests that current regulations should be replaced by new one. New regulations shall be inspired by the law of inter-war Poland (1935 Uniforms Act)